

Srećko Kabalin, Narodno kolo i mesopusni običaji u Novom Vinodolskom, Mjesna konferencija SSRN i Turističko društvo Novi Vinodolski, Novi Vinodolski 1981, 32 str.

Novi Vinodolski poznat je kao sredina koja drži do svojih tradicija i koja je mnoge od njih održala u kontinuitetu do današnjih dana. Da bi se pospješila ta nastojanja, u mjesnoj zajednici osnovan je Odbor za narodne običaje, čiji je osnovni zadatak da radi na očuvanju i zaštiti običaja karakterističnih za Novi Vinodolski. Među najvažnije ubrajaju se mesopusni običaji i uz njih organski povezano narodno kolo.

U publiciranju svojih tradicija Novljani su se uvijek nastojali koristiti vlastitim snagama. I autor ovog rada, Srećko Kabalin, rođeni je Novljan, član Odbora za narodne običaje, inače turistički radnik u Novome. U uvodu iznosi motive koji su ga naveli da napiše ovu »kronologiju i način obavljanja novljanskih narodnih i mesopusnih običaja«. Procjenjuje da u Novome danas živi oko 4000 stanovnika, od kojih je manji dio novljanskog porijekla. Novi dio stanovništva postupno se doseljavao iz okolnih planinskih sela Gornjeg i Donjeg Zagona, Breza, Lednica, Krmpota, a poslije rata i iz drugih krajeva Jugoslavije. Kabalin smatra da je porodica osnovni društveni segment u kojem se usmenom predajom mesopusni običaji prenose s generacije na generaciju. Kako u ovim novodoseljenim porodicama ni roditelji nisu upoznati s tokom i načinom odvijanja običaja, ne postoje uvjeti da se usmenom predajom prenesu na djecu. Stoga ovu knjižicu Kabalin prvenstveno namjenjuje mlađoj generaciji novog stanovništva.

Moglo bi se očekivati da će iz takova stava proizaći krut, idealiziran model običaja. Međutim, već prvim recima autor dokazuje da ima osjećaja za promjene koje se iz raznih razloga događaju tokom vremena, registrira ih i tumači, čak nretpostavlja moguće promjene u

budućnosti. Kao dugogodišnji aktivni sudionik odlično poznaje mesopusne običaje, ali se ne zadovoljava time, već provjerava svoja znanja kod starijih sugrađana, također odličnih poznavalaca i aktera.

Mesopusni običaji u Novome započinju tri četvrtka prije mesopusne nedjelje, a završavaju na »čistu sredu« ili »pepelnicu«, kada se obavlja sprovod Mesopusta, odnosno spajivanje. Glavni akteri su skupina od dvadesetak mladića, zvanih »mesopustari«, koji su prisutni u svim dijelovima mesopusnih običaja i predstavljaju njihovu okosnicu. Djeleluju kao glazbeni sastav složen od različitih duhaćih instrumenata i udaraljki. Autor uz podjelu uloga i instrumenata u mesopustarskoj družini opisuje i njihovu odjeću, neku vrstu uniforme. Kronološkim slijedom opisuju se zatim sva zbivanja i način njihova odvijanja.

Prilikom opisivanja kola koje se igra na mesopusnu nedjelju, ponedjeljak i utorak autor ne ulazi u glazbene elemente i elemente pokreta, jer je to već učinjeno na drugome mjestu (*Spomen-knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski*, II, Novi Vinodolski 1977). Opisuje zato funkcioniranje kola, od prikupljanja sredstava za troškove kola i pjevača, preko načina odvijanja i pravila ponašanja do glavnih aktera u kolu, »pivača«, »kolovođe« i »natezača kola«. Izvan mesopusnih običaja kolo se izvodi samo u izuzetnim situacijama, kao što je posjet neke važne ličnosti Novome, prilikom proslave značajne godišnjice i sl. Kolo se znade zaigrati i u okviru svadbenih običaja, ali ga tom prilikom igraju samo sudionici u svatovima, bez »pivača«, uz pjevanje skupnih pjesama »čurumbela«.

Često se postavlja pitanje da li nestručnjaci mogu pouzdano zabilježiti i tumačiti običaje. Rad Srećka Kabalina dobar je primjer uspješne angažiranosti ljubitelja običaja. Novljanski mesopusni običaji toliko su kompleksni da je potreban izuzetan napor i oprez da se upoznaju svi njihovi elementi. Istraživač kojem ti

običaji nisu dio njegova vlastitog iskustva stalno je u opasnosti da previdi ili krivo protumači neka pravila ponašanja ili redosljed i način izvođenja. Kabalin, kao domaći čovjek i aktivni sudionik, ne samo da odlično poznaje običaj već ima i veoma razvijen osjećaj za uočavanje i isticanje svakog iole važnijeg događaja, pružajući pritom pregršt dodatnih informacija, koje pomažu boljem razumijevanju. Stoga će ova knjižica biti neophodno štivo svakome tko se želi uključiti u novljanske mesopusne običaje, a stručnjacima neizostavan priručnik za upoznavanje, praćenje i proučavanje tih običaja.

Stjepan Sremac

Gorazd Makarovič; Slovenska ljudska umetnost. Zgodovina likovne umetnosti na kmetijah, Državna zložba Slovenije, Ljubljana 1981, 432 str.

Nakon niza zapaženih priloga Gorazda Makaroviča o pojedinačnim temama seoskog likovnog izražaja pred nama je sada opširan pregled cjelokupne likovne umjetnosti slovenskoga sela, jamačno prvi pokušaj takvog sintetičkog djela u slovenskoj stručnoj literaturi. Taj je pregled autor sastavio na osnovi oko 50.000 evidentiranih nepokretnih i pokretnih umjetničkih predmeta, sačuvanih u njihovoj prirodnoj okolini ili pohranjenih u muzejskim zbirka. Vremenski raspon postanka predstavljenih spomenika obuhvatio je razdoblje od 16. stoljeća do prvih desetljeća 20. stoljeća, pa tako materijal odražava i vladajuće umjetničke stilove raznih razdoblja: gotiku, renesansu, barok, historizam.

Opširnoj i raznolikoj građi autor je u obradi pristupio u prvom redu s etnološkog stajališta, promatrajući te umjetničke predmete kao jednu od sastavina onog načina života kojim se živjelo na seoskim gospodarstvima. (Seosko gospodarstvo, »kmetiju«, G. Makarovič shvaća kao osnovnu prostornu, gospodarsku, dru-

štvenu i kulturnu strukturu). Iz takvog je pristupa proizašao i autorov kriterij za sistematiziranje umjetničkih predmeta po njihovoj funkciji, dakle po položaju i značenju što su ga zauzimali u svakodnevnom životu. Otuda i osnovna podjela cjelokupne građe na pet zaokruženih skupina: likovno oblikovanje: 1. u eksterijeru; 2. u interijeru; 3. pri radu; 4. za osobnu upotrebu; 5. za blagdanske i posebne prigode. U središtu svake od tih cjelina nalazi se, doduše implicitno, čovjek, seljak stvaralac, i njegov odnos prema vlastitom mikrokozmosu i makrokozmosu. Tako je likovnim oblikovanjem u eksterijeru autor želio upozoriti na ono oblikovanje kojim je stvaralac korespondirao s okolinom. Građa je podijeljena na poglavlja o portalima, vratima, zvekirima, prozorskim okvirima, rešetkama i kopcima, otvorima za zračenje, dimnjacima, raznim likovno oblikovanim građevinskim elementima, figuralnim i ornamentalnim ukrasima pročelja, oslikanim i figuralno oblikovanim košnicama, različitim obilježjima u prostoru, bunarima, votivnim slikama i figuricama, te nadgrobnim spomenicima. Likovno oblikovanje u interijeru usko je povezano s boravišnim prostorom, pa odražava svakodnevnu obiteljsku i rodbinsku sredinu. Tu je autor izdvojio ove skupine umjetnički oblikovanih predmeta: stropove, ognjišta i pribor, peći, svjetiljke, škrinje, ukrasne kutije, zdjelnjake, žličnjake, ormare, stolove stolice i klupe, krevete, zipke, satove, posuđe (drveno, pleteno, keramičko, kameno, kosifreno, bakreno, stakleno,) raspela i kućne oltariće, slike (na staklu, drvu, platnu, litografije). U likovnom oblikovanju pri radu autor je predočio različita umjetnički oblikovana oruđa i pomagala (vodiri, kolovrati, preslice, tijeskovi, bačve, jarmovi, konjske orme), te ukazao na izraz i odnos seljaka stvaraoca prema pojedinačnim poslovima i radu kao osnovnoj životnoj aktivnosti. Ukrašenim dijelovima odjeće, nakitom, priborom za jelo, pušenje i molitvu, te igračkama autor je pokazao kako se u